

ANALIZA JURIDICĂ A ACORDULUI MOLDO-RUS DIN 21 IULIE 1992 DE ÎNCETARE A FOCULUI ÎN CONFLICTUL TRANSNISTREAN

Alexander KURTSKHALIA

Doctorand, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”,

Chișinău, Republica Moldova

e-mail: kurtskhalia_a@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-3832-2406>

Acordul moldo-rus de încetare a focului din 21 iulie 1992 este un act bilateral, de suspendare a ostilităților și de trecere a diferendului interstatal din faza sa activă, „fierbinte”, într-o fază latentă, „înghețată”. Scopul acestui document a fost să pună capăt confruntărilor militare pe Nistru. Documentul este denumit oficial „Convenția cu privire la principiile de reglementare pașnică a conflictului armat din regiunea transnistreană a Republicii Moldova” și a fost semnat la Moscova, de către președinții Boris Elțin și Mircea Snegur, în prezența liderilor transnistreni. Acordul prevedea încetarea imediată a focului, crearea unei „zone de securitate”, constituirea unor forțe de menținere a păcii din militarii ai Rusiei, Republicii Moldova și regiunii separatiste. Părțile aflate în conflictual de pe Nistru au fost Federația Rusă, ca putere agresoare, și Republica Moldova, ca stat agresat. Treptat, Federația Rusă a deplasat accentele către definirea conflictului de pe Nistru drept unul strict intern, nicidecum interstatal. Astfel, diferendul moldo-rus din Transnistria a ajuns să fie prezentat drept „conflictul transnistrean”.

Cuvinte-cheie: *acord de încetare a focului, conflict teritorial, Federația Rusă, Republica Moldova, regiunea transnistreană.*

LEGAL ANALYSIS OF THE MOLDOVAN-RUSSIAN AGREEMENT FROM JULY 21, 1992 ON THE CEASEFIRE IN THE TRANSNISTREAN CONFLICT

The Moldovan-Russian ceasefire agreement of July 21, 1992 is a bilateral act, suspending hostilities and passing the interstate dispute from its active, "hot" phase to a latent, "frozen" phase. The purpose of this document was to end the military confrontations on the Dniester. The document is officially called the "Convention on the Principles of Peaceful Settlement of the Armed Conflict in the Transnistrian Region of the Republic of Moldova" and was signed in Moscow by Presidents Boris Yeltsin and Mircea Snegur, in the presence of the Transnistrian leaders. The agreement provided for an immediate ceasefire, the creation of a "security zone", the establishment of peacekeeping forces from Russian, Moldovan and separatist militaries. The parties in conflict on the Dniester were the Russian Federation, as the aggressor power, and the Republic of Moldova, as the aggressor state. Gradually, the Russian Federation shifted its emphasis towards defining the conflict on the Dniester as a strictly internal one, by no means interstate. Thus, the Moldovan-Russian dispute in Transnistria came to be presented as the "Transnistrian conflict".

Keywords: *ceasefire agreement, territorial conflict, Russian Federation. Republic of Moldova, Transnistrian region.*

ANALYSE JURIDIQUE DE L'ACCORD RUSSO-MOLDAVE DU 21 JUILLET 1992 SUR LE CESSEZ-LE-FEU DANS LE CONFLIT DE TRANSNISTRIE

L'accord de cessez-le-feu moldave-russe du 21 juillet 1992 est un acte bilatéral, suspendant les hostilités et faisant passer le différend interétatique de sa phase active "chaude" à une phase latente "gelée". Le but de ce document était de mettre fin aux affrontements militaires sur le Dniestr. Le document s'appelle officiellement "Convention sur les principes du règlement pacifique du conflit armé dans la région transnistrienne de la République de Moldova" et a été signé à Moscou par les présidents Boris Eltsine et Mircea Snegur en présence des dirigeants transnistriens. L'accord prévoyait un cessez-le-feu immédiat, la création d'une "zone de sécurité", la mise en place de casques bleus des armées de la Russie, de la République de Moldova et de la région séparatiste. Les parties en conflit sur le Dniestr étaient la Fédération de Russie, en tant que puissance d'agression, et la République de Moldova, en tant qu'État agressé. Peu à peu, la Fédération de Russie a mis l'accent sur la définition du conflit sur le Dniestr comme strictement interne et non interétatique. Ainsi, le conflit moldave-russe en Transnistrie en est venu à être présenté comme le "conflit transnistrien".

Mots-clés: accord de cessez-le-feu, conflit territorial, Fédération de Russie. République de Moldova, région de Transnistrie.

ПРАВОВОЙ АНАЛИЗ МОЛДО-РОССИЙСКОГО СОГЛАШЕНИЯ ОТ 21 ИЮЛЯ 1992 ГОДА О ПРЕКРАЩЕНИИ ОГНЯ В ПРИДНЕСТРОВСКОМ КОНФЛИКТЕ

Молдавско-российское соглашение о прекращении огня от 21 июля 1992 г. является двусторонним актом, приостанавливающим боевые действия и переводящим межгосударственный спор из активной, «горячей» фазы в латентную, «замороженную». Целью этого документа было прекращение военного противостояния на Днестре. Документ официально называется «Конвенция о принципах мирного урегулирования вооруженного конфликта в Приднестровском регионе Республики Молдова» и был подписан в Москве президентами Борисом Ельциным и Мирчей Снегуром в присутствии приднестровских лидеров. Соглашение предусматривало немедленное прекращение огня, создание «зоны безопасности», создание миротворческих сил из состава вооруженных сил России, Республики Молдова и сепаратистского региона. Сторонами конфликта на Днестре были Российская Федерация, как агрессор, и Республика Молдова, как подверженная агрессии. Постепенно Российская Федерация сместила акценты в сторону определения конфликта на Днестре как сугубо внутреннего, а отнюдь не межгосударственного. Таким образом, молдавско-российский спор в Приднестровье стал преподноситься как «приднестровский конфликт».

Ключевые слова: соглашение о прекращении огня, территориальный конфликт, Российская Федерация. Республика Молдова, Приднестровье.

Introducere

Acordul moldo-rus de încetare a focului din 21 iulie 1992 este un act bilateral, de suspendare a ostilităților și de trecere a diferendului interstatat din faza sa activă, „fierbinte”, într-o fază latentă, „înghețată” [12, p. 77]. Scopul acestui document a fost să pună capăt confruntărilor militare pe Nistru.

Părțile aflate în conflictual de pe Nistru au fost Federația Rusă, ca putere *agresoare*, și Republica

Moldova, ca stat *agresat*. Treptat, Federația Rusă a deplasat accentele către definirea conflictului de pe Nistru drept unul strict intern, nicidecum interstatat. Astfel, diferendul moldo-rus din Transnistria a ajuns să fie prezentat drept „conflictul transnistrean”.

Idei și discuții

În termenii doctrinarilor din Federația Rusă, părțile în conflictul de pe Nistru ar fi Republica Moldova, pe de o parte, și Transnistria, ca entitate

distinctă, pe de altă parte [10, p. 59]. Acesta este și unul dintre motivele pentru care Federația Rusă, iar apoi și Ucraina, și Germania, iar uneori și OSCE, au pledat pentru „înțelegerile dintre părțile implicate în conflict”, precum și pentru formatul de negocieri „1+1”, adică ținute între puterea legitimă de la Chișinău și regimul ilegal de la Tiraspol.

Unul dintre elementele cele mai vulnerabile și contradictorii ale Acordului, din punctul de vedere al consecințelor juridice și politice, se pare a fi crearea unui mecanism instituțional (departamental) de îndeplinire a sarcinilor documentului (prevederile articolului 2). În acest context, este important de menționat că pe lângă lipsa unui mandat internațional convenit al misiunii de pacificare desfășurate, mandatul acestei misiuni este contradictoriu și neîntemeiat, deoarece pretinde că deține (dar nu deține) statutul de misiune de pacificare.

În privința „grupurilor de observatori militari” și împuternicirilor acestora, Acordul face doar o singură referință la faptul că aceste grupuri, fiind deja create la momentul încheierii documentului în conformitate cu „înțelegerile anterioare, inclusiv cvadripartite”, vor fi utilizate de către Comisie în activitățile sale, iar Acordul semnat doar fixează faptul existenței acestor împuterniciri, astfel propagând selectiv acțiunea sa nu doar asupra evenimentelor viitoare, ci și anterioare (altfel spus, stabilind caracterul retroactiv al acțiunii sale, al efectelor sale juridice).

Ce ține de împuternicirile categoriilor suplimentare de forțe armate – „contingentele militare create pe bază voluntară”, distincte de „grupurile de observatori militari”, Acordul destul de clar prevede că unicul scop al acestor împuterniciri este îndeplinirea măsurilor specificate în articolul 1, și anume: a) încetarea focului și a tuturor acțiunilor militare; b) retragerea efectivelor militare și a altor unități militare, a tehnicii militare și a armamentului din zona acțiunilor militare. Astfel, se poate presupune că odată cu îndeplinirea completă a acestor măsuri,

împuternicirile „contingentelor militare” expiră și acestea trebuie să fie desființate. Mai departe, referitor la „contingentele militare” se specifică că amplasarea și utilizarea lor „se efectuează în conformitate cu deciziile Comisiei de Control în bază de consens”. Însă, în conformitate cu standardele internaționale la desfășurarea forțelor de menținere a păcii, este necesară aplicarea principiului neutralității (neparticipării, imparțialității) și amplasarea lor sub comanda unui comandament militar unic.

În cazul Acordului din 1992, contingentele militare create, fie și pe principii benevole, de către foștii inamici apriori nu puteau corespunde principiului neutralității. Nu este clar mecanismul adoptării deciziilor Comisiei de Control în bază de consens, care trebuie să conducă contingentele militare transmise în subordinea sa cu scopul încetării focului în zona de securitate, retragerii unităților. De asemenea, nu este clar ce se întâmplă în cazul răbufnirii noilor confruntări militare, iar consensul în cadrul Comisiei de Control nu este posibil.

O greșeală juridică considerabilă a Acordului este lipsa unei definiții clare și precise a părților. Există un șir de părți specificate în Acord: „părțile în conflict” (art.1), „părțile participante la îndeplinirea prezentului Acord” (art.1 alin.(2)), „trei părți, participante la reglementare” (art.1 alin.(1)), „părțile” (articolele 6, 7, 8), „părțile contractante” (art.8). Se creează situația când responsabilitatea pentru îndeplinirea Acordului cade pe umerii diverselor părți implicate, cu o configurație permanent schimbătoare. Totodată, soarta Acordului, în conformitate cu prevederile lui este hotărâtă de către „părți” și „părțile contractante”, adică cu o probabilitate mare: Republica Moldova și Federația Rusă.

Situația devine și mai complicată, atunci când Acordul pune anumite angajamente în sarcina Republicii Moldova și a Federației Ruse fără utilizarea termenului de „părți” (art.4 alin.(1)), precum și atunci când documentul face referință, fără

mari explicații, la existența așa-numitelor „înțelegeri cvadripartite anterioare”, care, este clar, presupun existența celor patru părți (art.2 alin.(1)).

Multe neclarități apar din cauza formulărilor privind unitățile Armatei a 14-a a forțelor armate ale Federației Ruse înscrise nu prea organic în conținutul documentului (art.4). Autorii irlandezi *K. O'Reilly* și *N. Higgins* sunt de părere că contingentele militare „trilaterale” moldo-ruso-transnistrene introduse în zona de conflict în conformitate cu Acordul din 1992, trebuie considerate doar convențional drept „forțe de menținere a păcii” [7, p. 63]. În opinia cercetătorilor englezi *T. Hoch* și *V. Kopeček*, cazul din Transnistria este unicul caz în lume când formatul pacificator din zona de securitate a fost constituit din reprezentanții părților antrenate în acțiunile de luptă [3, p. 112]. Autorii au indicat că acest format pacificator nu corespunde rigorilor internaționale în materie de pacificare general acceptate, precum sunt: acordarea mandatului unei organizații internaționale de securitate (ONU, OSCE), imparțialitatea, neimplicarea părților beligerante, asigurarea caracterului multinational, stabilirea unui termen concret etc.

Merită atenție în context, rolul Ucrainei ca țară-garant. Desigur, acesta trebuie înțeles pornind de la însăși situația internă a statului, știut fiind că din 2014, Ucraina este marcată de o criză profundă pe fonul conflictului declanșat de anexarea Crimeii de către Federația Rusă și reacția regiunilor Donbas și Luhansk. Pornind de la aceasta, rolul Ucrainei în reglementarea conflictului transnistrean trebuie privit sub un dublu aspect: până la 2014 și după acest an.

În principiu, din perspectiva situației de pînă la 2014, Ucraina este o țară interesată în reglementarea a conflictului și reintegrarea Republicii Moldova, deoarece situația creată produce un disconfort rezultat din exportul ilegal al produselor transnistrene, din creșterea crimei organizate, precum și din păstrarea tensiunii în zonele de frontieră etc.

În pofida acestor momente, Ucraina nu s-a asociat

la decizia UE și SUA de a introduce interdicții de circulație pe teritoriul său pentru liderii regimului din Transnistria [5, p. 79]. Totodată, Ucraina a permis trecerea prin spațiul său aerian a avioanelor militare rusești care efectuează zboruri spre Tiraspol, fără permisiunea și controlul vamal al Republicii Moldova [1, p. 97]. Din perspectiva dată, nu este exclus faptul că această țară-garant, ca și Federația Rusă, să interpreteze raioanele de Est ale Republicii Moldova ca o zonă de interese proprii, care în realitate contravin intereselor Republicii Moldova. În acest sens, cercetătorul *A. Osipov* susține că „dacă din partea acestor țări ar fi existat o voință politică sinceră și fermă de a contribui eficient la restabilirea integrității teritoriale a Republicii Moldova, este indiscutabil că printr-un efort comun ele ar fi putut să realizeze acest lucru. Deci, se poate conchide că atât Federația Rusă, cât și Ucraina sunt state care au interese proprii în zona transnistreană și, prin urmare, nu pot în principiu să joace rolul de mediatori nepărtinitori și obiectivi” [8, p. 22]. Într-o altă opinie, ce aparține autorilor *R. A. Tatarov* și *A. S. Franz*, participarea Ucrainei, în trecut, la formatul de negociere a implicat promovarea unei strategii de neutralitate față de Rusia, fapt ce a contribuit la perpetuarea situației de incertitudine în problema transnistreană. Incapacitatea părților participante la formatul 5+2 a făcut ca procesul de negocieri să fie condamnat la ineficiență [11, p. 16].

După anul 2014 (marcat de declanșarea ostilităților în estul Ucrainei), rolul și poziția Ucrainei în raport cu conflictul transnistrean s-a modificat, întrucât Ucraina a devenit oponent deschis al Federației Ruse. Autoritățile ucrainene sunt interesate tot mai mult să sprijine Republica Moldova pentru soluționarea conflictului din Transnistria [2, p. 15].

Un alt participant activ la procesul de negocieri este Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE), care în anul 1993 a trimis o misiune în Republica Moldova cu scopul de a contribui la

procesul de negocieri în privința reglementării conflictului transnistrian. La fel ca și partea ucraineană, OSCE este cointerесată de păstrarea unității teritoriale și a inviolabilității hotarelor Republicii Moldova [6, p. 55]. În pofida rolului pe care îl are această organizație la nivel internațional, contribuția misiunii sale în contextul conflictului din Transnistria se limitează doar la reducerea contradicțiilor dintre autoritățile Republicii Moldova și oficialitățile transnistrene.

În pofida faptului că OSCE insistă neîncetat asupra evacuării trupelor și munițiilor fostei Armate a 14-a rusești de pe teritoriul Republicii Moldova, acest efort rămâne a fi fără efect, în special, din cauza dependenței financiare a OSCE de cotizațiile semnificative de membru ale Federației Ruse [9, p. 97]. Prin urmare, se creează impresia că OSCE îndeplinește funcția de observator și de consultant al părților aflate în conflict, care se teme să supere una dintre părți, ceea ce o face puțin efectivă în domeniul soluționării crizelor din regiunile separatiste.

Din anul 2005 statutul de observatori ai procesului de negocieri a fost recunoscut reprezentanților UE și SUA în baza unui protocol al OSCE cu privire la drepturile și obligațiile observatorilor în procesul de negocieri (Odesa, 26-27 septembrie). Extinderea UE din anul 2007 (prin aderarea Bulgariei și României), a adus-o destul de aproape de conflict, ceea ce a făcut ca în noul context regional de securitate UE să fie grav afectată, moment ce semnifică interesul UE de a se implica în soluționarea conflictului.

Dependența UE de resursele energetice din Rusia o face pe de o parte, să fie extrem de precaută în acțiunile sale. Evident, dacă regimul transnistrean n-ar fi fost creat și susținut de Rusia, atunci UE și SUA, cu potențialul lor politic și economic, s-ar fi comportat mai activ, asigurând securizarea frontierei de Est a NATO și UE, reîntregirea Moldovei și stabilitatea geopolitică în zonă [4, p. 85]. Or, comportamentul UE și SUA devine mai precaut din

moment ce Rusia dorește să se reafirme în spațiul ex-sovietic în calitate de supraputere regională.

Concluzii

Practica de aplicare a normelor dreptului internațional ne demonstrează că intervenția terțelor părți în soluționarea conflictelor teritoriale comportă anumite riscuri, altfel spus, poate genera anumite probleme de natură politică și juridică. Cea mai gravă problemă rezidă în rolul distorsionat pe care îl poate avea terța parte în procesul de negocieri. Terța parte poate urmări realizarea propriilor interese, încălcând astfel grav normele dreptului internațional.

Evoluțiile legate de procesul de reglementare transnistreană pun în evidență destul de clar susținerea separatismului de către Federația Rusă, care are, de fapt, un statut triplu: de stat care a încurajat izbucnirea separatismului și care controlează, în realitate, regiunea transnistreană a Republicii Moldova sub aspect militar, economic, financiar etc.; de mediator în procesul de negocieri și de garant al acordurilor atinse; de parte interesată direct de soluționarea conflictului. Aceste momente dovedesc persuasiv că conflictul transnistrean este un conflict internaționalizat, cu atât mai mult cu cât toate deciziile sunt luate de Rusia în numele Transnistriei.

Punctul central care împiedică soluționarea conflictului transnistrean este că Federația Rusă a fost recunoscută ca parte-terță la acest conflict. Prin urmare, cauza insuccesului soluționării conflictelor teritoriale nu rezidă în imposibilitatea părților (Republicii Moldova și Transnistria) de a conveni asupra unor soluții reciproc avantajoase, dar în implicarea Rusiei ca „terță parte” și a eforturilor ei de a-și realiza interesele proprii în regiune.

Referințe bibliografice

1. CZAPLIŃSKI, W., KLECZKOWSKA, A. Unrecognised Subjects in International Law. Warsaw:

Scholar Publishing House Ltd., 2019, p.97. ISBN: 978-83-7383-964-9

2. GAMOVA, S. Transnistrian conflict could get unfrozen // *Current Digest of the Russian Press* (Great Britain), 2018, no.4, p.15. ISSN: 0021-5382

3. HOCH, T., KOPEČEK, V. De Facto States in Eurasia, 1st Edition. London: Routledge, 2018, p.112. ISBN: 9780367190

4. HILL, W. Russia, the Near Abroad, and the West: Lessons from the Moldova-Transdnistria Conflict. Washington: Woodrow Wilson Center Press, 2013, p.85. ISBN: 978-1421405650

5. KHARLAMOVA, M. P. The Ukrainian crisis and the Transnistrian conflict: the specifics of the settlement and development trends // *Forum of young scientists* (Russian Federation), 2018, no.5-7, p.79. ISSN: 0023-4975

6. KHARITONOVA, N. I. Prospects for the Transnistrian Conflict Settlement in the Context of the European Vector of Moldova's Development // *Bulletin of the Volga region Institute of Administration* (Russian Federation), 2019, no.1, Volume 19, p.55. ISSN: 0026-3527

7. O'REILLY, K., HIGGINS, N. The Role of the Russian Federation in the Pridnestrovian Conflict: An International Humanitarian Law Perspective // *Irish Studies in International Affairs* (Republic of Ireland), 2008, Volume 19, p.63. ISSN: 0332-1460

8. OSIPOV, A. Transnistrian Nation-Building: A Case of Effective Diversity Policies? // *Nationalities Papers* (USA), 2019, no.7, p.22. ISSN: 0090-5992

9. RAQUEL, F. M. The Search for Innovative Procedures: The OSCE Approach to Conflicts in the Former Soviet Area // *Sovereignty and the Global Community* (edited by H.Hensel). London: Routledge, 2017, p.97. ISBN: 978-0754641995

10. ROMASHKINA, N., RASTOLTSEV, S. Unresolved conflicts on the post-soviet space in Europe and the role of Russia in the settlement (Transnistrian and Nagorno Karabakh conflicts cases) // *Strategic Stability in the 21st Century* (Russian Federation), 2016, no.4 (77), p.59. ISSN: 0014-6418

11. TATAROV, R. A., FRANZ, A. S. The Contours of the Political Regime of the Transnistrian Moldavian Republic in the Context of the State-Building // *Political Science Issues* (Russian Federation), 2019, no.3, p.16. ISSN: 0024-6728

12. ХОЛЮМЕЕВА, А. В. Молдавско-приднестровский конфликт 1989-1992 годов // *Материалы Международной научной конференции «Военная история России: проблемы, поиски, решения»*, Волгоград, 25-26 сентября 2015 г. Волгоград: Волгоградский Государственный Университет, 2015, p.77. ISSN: 0023-5482